

ПЕДАГОГІЧНЕ СПІЛКУВАННЯ ЯК ВЗАЄМОДІЯ ВИКЛАДАЧІВ КОЛЕДЖУ

У статті розкрито сутність і значущість понять «спілкування», «педагогічне спілкування». Показано механізм функціонування педагогічного спілкування викладачів коледжу. Розкрито етапи та ознаки педагогічного спілкування. Розглянуто стратегію й тактику взаємодії викладачів коледжу.

Педагогічне спілкування – це особливе спілкування, специфіка якого обумовлена різними соціально-рольовими та функціональними позиціями суб'єктів цього спілкування. Здатність до спілкування завжди вважалася найважливішою людською якістю, тим більше для викладача. Педагогічне спілкування – це передусім комунікація – передача інформації, обмін інформацією між учасниками педагогічного процесу. Суспільна сутність педагогічного спілкування викладачів коледжу виявляється в його змісті, функціях, видах, формах, способах і мотивах. Спілкування з людьми – це водночас і наука, і мистецтво. Дослідження в галузі педагогіки показують, що значна частина педагогічних труднощів обумовлена не стільки недоліками наукової й методичної підготовки викладачів, скільки деформацією сфери педагогічного спілкування. Важливими компонентами грамотного спілкування є природна здатність, особистий досвід і освіта людини.

Ключові слова: спілкування, педагогічне спілкування, етапи спілкування, ознаки педагогічного спілкування, взаємодія.

Спілкування є однією з головних проблем, через призму якої вивчаються питання сприймання й розуміння людьми одне одного. Спілкування допомагає глибше розглянути процес міжособистісної взаємодії та міжособистісних взаємин. Інтерес до спілкування виявляють представники різних наук, бо воно є багатовимірним і багаторівневим феноменом. Існування суспільства неможливо уявити поза спілкування та взаємодії людей як його членів один із одним, тому спілкування завжди залишалося об'єктом не тільки повсякденного життя, а й наукової уваги.

Наукові дослідження щодо педагогічного спілкування проводили такі дослідники, як Н. Ботвіна, В. Малахов, Ф. Хміль, Т. Андрєєва, О. Бутченко, Н. Опікунова, О. Садовніченко, В. Тулін, Т. Чмут, Г. Чайка та інші.

Натепер напрацьований достатній теоретичний матеріал щодо формування понять «педагогічне спілкування» та «взаємодія». Але, незважаючи на це, проблема розвитку навичок педагогічного спілкування викладачів коледжу мистецького спрямування ще недостатньо вивчена й досліджена в науковому середовищі.

Мета статті полягає в розкритті теоретичних основ педагогічного спілкування викладачів коледжу мистецького спрямування.

В умовах інформаційного суспільства інтерес до дослідження проблеми спілкування все більше зростає. Це пояснюється тим, що спілкування є однією з фундаментальних ознак суспільного й індивідуального розвитку особистості, найважливішою умовою будь-якої людської діяльності. Сьогодні, як ніколи, необхідне вдосконалення не тільки економічної, соціально-політичної та духовної сфер життя суспільства, а й міжособистісних контактів, виховання культури спілкування та поведінки, здатності до взаєморозуміння. У спілкуванні об'єктом діяльності для кожної людини є інша людина, воно проявляється у формуванні не лише індивідуального, а й колективного суб'єкта діяльності.

Потреба в спілкуванні є однією з основних (базових) потреб людини. Ця потреба впливає на поведінку людей не меншою мірою, ніж основні вітальні (життєво необхідні) потреби.

Спілкування – це необхідна умова для успішного розвитку людини як особистості й члена суспільства. Спілкування з людьми – це й наука, і мистецтво водночас. Компонентами грамотного спілкування є природні здатності, особистий досвід і освіта людини.

Спілкування – складний багатоплановий процес установалення й розвитку контактів між людьми, що викликається потребами спільної діяльності, містить обмін інформацією, вироблення єдиної стратегії взаємодії, сприймання та розуміння іншої людини.

Наведене вище визначення підкреслює системність спілкування, його багатофункціональну природу.

У педагогічній літературі спілкування розглядається так:

– найважливіше середовище духовного, суспільного й особистісного прояву людини, становить живий безперервний процес взаємодії людей, людини із собою та світом, у цьому розумінні є чинником розвитку особистості (Н. Волкова);

– сукупність зв'язків і взаємодій індивідів, груп, спільнот, під час яких відбувається обмін інформацією, досвідом, умінями, навичками й результатами діяльності (Ф. Хміль);

– усний контакт між співрозмовниками, які мають для цього необхідні повноваження і ставлять перед собою завдання розв'язати конкретні проблеми (П. Мищич);

– соціальне явище, яке виникає в процесі суспільно-трудової діяльності як потреба людей сказати щось одне одному (О. Скрипченко, Л. Долинська, З. Огороднійчук);

– мистецтво, а тому воно потребує від людини й серця, й розуму, й уміння, й натхнення (В. Малахов);
– процес взаємодії суспільних суб'єктів: соціальних груп або особистостей, у якому відбувається обмін інформацією, досвідом, здібностями та результатами діяльності (Т. Андрєєва).

Український науковець А. Кучер уміння педагогічного спілкування розглядає як спроможність особистості належно виконувати фахово-комунікативну діяльність на основі здібностей, засвоєних знань і навичок і набутого практичного досвіду. Відповідно, комплекс умінь педагогічного спілкування має забезпечувати здійснення викладачами ефективного й результативного спілкування в професійному середовищі. Для забезпечення ефективного педагогічного спілкування необхідно володіти комунікативними, перцептивними й інтерактивними вміннями [3, с. 100].

Під педагогічним спілкуванням розуміють професійне спілкування викладача, спрямоване на створення сприятливого психологічного клімату, а також на іншого роду психологічну оптимізацію навчальної діяльності й взаємин між викладачами, що має певні педагогічні функції.

Суспільна сутність педагогічного спілкування викладачів коледжу виявляється в його змісті, функціях, видах, формах, способах і мотивах. Найбільш просту модель спілкування можна подати як обмін повідомленнями між двома співрозмовниками.

Педагогічне спілкування – це багатоплановий процес організації, встановлення й розвитку комунікації, взаєморозуміння та взаємодії між викладачами, породжуваний цілями і змістом їхньої спільної діяльності.

У педагогічному спілкуванні викладачів коледжу як єдиному процесі виділяють три етапи: комунікативний, інтерактивний і перцептивний. Розглянемо ці етапи більш детально.

Комунікативний етап педагогічного спілкування викладачів коледжу полягає в обміні інформацією між викладачами. Комунікація є специфічною формою взаємодії людини з іншими людьми, у ході якої здійснюється взаємний обмін уявленнями, ідеями, установками, інтересами, почуттями, без чого неможлива професійна діяльність фахівця [2, с. 14].

На інтерактивному етапі педагогічного спілкування викладачів коледжу відбувається взаємодія суб'єктів освітнього процесу, взаємовплив з безпосередньою організацією спільних дій.

Перцептивний етап педагогічного спілкування викладачів коледжу означає сприймання один одного партнерами по комунікації й установлення на цьому ґрунті взаєморозуміння.

Залежно від різних ознак, педагогічне спілкування викладачів коледжу мистецького спрямування може бути: 1) контактне – дистантне; 2) вербальне – невербальне; 3) інформативне – неінформативне; 4) діалогічне – монологічне; 5) публічне; 6) офіційне – неофіційне (приватне).

Розглянемо кожен вид ознаки педагогічного спілкування викладачів коледжу:

1. Контактний і дистантний види педагогічного спілкування відображають становище комунікантів стосовно один одного в просторі й часі.

Під час контактного спілкування взаємодія відбувається одночасно, партнери знаходяться поруч один з одним, як правило, бачать і чують один одного, тому контактне спілкування майже завжди усне. Це дає можливість спілкування за допомогою не тільки вербальних, а й невербальних засобів.

Дистантне педагогічне спілкування відбувається, коли партнери розділені простором і часом. Іноді учасники спілкування розділені одним із цих компонентів ситуації, наприклад, простором (вони розмовляють по телефону чи ведуть діалог в Інтернеті) або часом (ведеться спілкування через листування).

2. Вербальне та невербальне педагогічне спілкування завжди супроводжує один одного, оскільки вербальне спілкування – це спілкування словесне.

Невербальне педагогічне спілкування – обмін інформацією між людьми за допомогою немовних комунікативних елементів (жестів, міміки, виразу очей тощо), які разом із засобами мови забезпечують створення, передавання і сприйняття інформації.

Поділ словесної й несловесної сторін мовлення уможлиблює класифікацію та відповідну характеристику вербальних і невербальних засобів педагогічного спілкування. Щодо спілкування правильніше говорити про вербально-невербальний баланс як норму мовного спілкування.

3. Інформативне – неінформативне педагогічне спілкування. Для інформативного педагогічного спілкування основна мета завжди пов'язана з інформацією. У ході такого спілкування повідомляється, вислуховується (читається) щось нове для цього адресата.

Неінформативне педагогічне спілкування націлене не на передачу або прийом інформації, а на встановлення й підтримання мовного контакту з колегою, на регулювання взаємин, на задоволення потреби в спілкуванні: говорити, щоб висловитися й зустріти розуміння, – ось основна мета такого спілкування.

4. Діалогічне – монологічне педагогічне спілкування. Виділяються два різновиди усного мовлення за кількістю осіб, які спілкуються, – монолог і діалог. Відповідно, монологічним і діалогічним називають види спілкування, що розрізняються за постійною або змінною комунікативною роллю «я – говорю» і «ти – слухаєш».

Діалог – це безпосередній обмін висловлюваннями між двома або кількома особами, монолог – це мова однієї людини, що не припускає обміну репліками з іншими особами.

5. Усне – письмове педагогічне спілкування. Специфіка усного та письмового спілкування визначається двома основними групами причин: особливостями ситуацій усного та письмового спілкування й особливостями, обумовленими формою мови.

Ситуації, які вимагають усного педагогічного спілкування, зазвичай характеризуються тим, що між учасниками спілкування можливий особистий контакт: одночасно зоровий (візуальний) та акустичний (слуховий).

Вибір форми мовлення визначається важливістю або обсягом переданої інформації, а саме: в навчальному процесі важливу і складну інформацію або інформацію великого обсягу, що орієнтована на багаторазове перечитування, доречно передавати в письмовій формі (тексти лекцій, методичні рекомендації до самостійної роботи, до практичних занять тощо).

5. Публічне педагогічне спілкування. Публічне педагогічне спілкування (заняття в аудиторії, збори трудового колективу тощо) зазвичай відбувається у формі монологу. Воно завжди вимагає структурування, оскільки люди в таких випадках збираються разом заради досягнення якоїсь важливої мети. Без структурної організації спілкування ця мета навряд чи буде досягнута. Під час публічного спілкування виникає інший, більш високий ступінь відповідальності за мову, й однією з головних вимог до неї стає цілеспрямованість і змістовність.

6. Офіційне – неофіційне (приватне) педагогічне спілкування. Офіційне (посадове) педагогічне спілкування – це взаємодія в суворій діловій обстановці, отже, з дотриманням усіх правил і формальностей. Приватне педагогічне спілкування – це взаємини, не обмежені суворими рамками ділової ситуації й офіційними мовними ролями: наявністю певних сфер спілкування, соціальних ролей і взаємин між партнерами по спілкуванню, протікає більш вільно та підпорядковується тільки загальним законам мовної взаємодії.

Педагогічні стосунки викладачів коледжу здійснюються у формі взаємодії.

Взаємодія – це систематичні, досить регулярні та стійкі взаємоспрямовані дії педагогічних працівників з метою викликати наперед визначену реакцію. Така зворотна реакція викликає нову реакцію того, хто діє першим. Тобто йдеться про обмін діями чи схемами дій обох викладачів коледжу.

У педагогічному спілкуванні викладачів коледжу виділяють стратегію й тактику взаємодії.

Стратегія – це спосіб дії суб'єкта для досягненню головної мети впливу на партнера по спілкуванню.

Залежно від цілей, виділяють такі провідні тактики поведінки у взаємодії:

1) співробітництво – така форма взаємодії, за якої обидва партнери по спілкуванню сприяють один одному в досягненні індивідуальних і загальних цілей спільної діяльності;

2) протидія – партнери протидіють один одному в досягненні індивідуальних цілей, орієнтуючись тільки на свої цілі без урахування цілей партнера;

3) компромісна взаємодія – партнери по спілкуванню в чомусь сприяють, а в чомусь протидіють один одному;

4) відхід від взаємодії – партнери намагаються уникати активної взаємодії, йдуть від контактів, ідуть на ризик недосягнення власних цілей;

5) контрастна взаємодія – один із партнерів намагається сприяти іншому, а той активно протидіє йому;

6) односпрямована взаємодія – один із партнерів приносить у жертву власні цілі і сприяє досягненню цілей іншого, який ухиляється від співпраці щодо спілкування.

У викладачів коледжу, згідно зі специфікою роботи, можуть бути такі взаємодії: особистісні, міжособистісні, особистісно-групові, міжгрупові.

Структура педагогічної взаємодії включає суб'єктів взаємодії, взаємний зв'язок суб'єктів спілкування, взаємний вплив суб'єктів, взаємні зміни суб'єктів спілкування.

Оскільки будь-яке спілкування здійснюється з приводу того чи іншого предмета, то характер взаємодії визначається відкритістю або закритістю предметної позиції.

Відкритість педагогічного спілкування – це відкритість предметної позиції в сенсі здатності висловити свою точку зору на предмет і готовність урахувати позиції інших, і, навпаки, закритість спілкування означає нездатність або небажання розкривати свої позиції.

Крім відкритого й закритого педагогічного спілкування, можуть існувати й змішані типи:

– одна зі сторін намагається з'ясувати позицію іншої, не розкриваючи своєї;

– спілкування, за якого один зі співрозмовників відкриває партнеру всі свої «обставини», розраховуючи на допомогу, не цікавлячись намірами іншого.

На думку таких науковців, як Г. Локарева та Н. Стадніченко, під час обґрунтування доцільності реалізації процесу формування навичок педагогічного спілкування викладачів необхідно звернути увагу на забезпечення певних педагогічних умов, за яких буде можливим досягнення бажаних результатів [4, с. 130].

Умовами прояву ефективної професійної взаємодії викладачів коледжу в педагогічному спілкуванні є:

– прагнення досягти спільних поглядів;

– щирість поглядів на проблему, що обговорюється;

– дотримання принципу рівноправності сторін.

Вітчизняні вчені М. Беляєва, В. Деміденко, В. Моторна, І. Свириденко, С. Юрченко, Ф. Пономарьова вважають, що під час здійснення педагогічного спілкування необхідно враховувати такі компоненти, як пізнавальний, емоційний і практичний. Але надмірний прояв одного з указаних компонентів погіршує результати педагогічного контакту: зосередження тільки на пізнавальному компоненті призводить лише до створення методики та стратегії розв'язання проблем; емоційне спілкування може загострити стосунки між суб'єктами педагогічного спілкування й навіть спровокувати конфлікт [1, с. 150].

Виходячи з вищесказаного, ми можемо зазначити, що спілкування є однією з універсальних реальностей буття людини, специфічним видом і необхідною умовою її діяльності. Від педагогічного спілкування значною мірою залежить психологічний клімат у педагогічному колективі. Правильно організоване педагогічне спілкування не тільки забезпечує ефективний обмін інформацією, а й дає змогу краще пізнати свого колегу, спрогнозувати особливості подальшої професійної взаємодії. Для успішного спілкування треба створювати умови, які сприяли б самоактуалізації співрозмовників і їхній продуктивній співпраці.

Використана література:

1. Ботвина Н. В. Міжнародні культурні традиції: мова та етика ділового спілкування: [навч. посіб.] / Н. В. Ботвина. – Київ : АртЕк, 2000. – 192 с.
2. Веретенко Т. Г. Комунікативна взаємодія викладача та її вплив на формування особистості студента / Т. Г. Веретенко // Вісник Запорізького національного університету. Серія «Педагогічні науки». – 2011. – № 1(14). – С. 14–17.
3. Кучер А. В. Формування вмінь професійного спілкування студентів агроекономічного профілю / А. В. Кучер // Вища школа. – 2016. – № 6. – С. 97–107.
4. Локарева Г. В. Проблеми формування професійного спілкування майбутніх акторів / Г. В. Локарева, Н. В. Стадніченко // Вісник Запорізького національного університету. Серія «Педагогічні науки». – 2012. – № 2 (18). – С. 127–131.

References:

1. Botvina N. V. Mizhnarodni kul'turni traditsii: mova ta etika dilovogo spilkuvannja: [navch. posib.] / N. V. Botvina. – Kyiv : ArtEk, 2000. – 192 p.
2. Veretenko T. H. Komunikatyvna vzaïemodiïa vykladacha ta yïi vplyv na formuvannia osobystosti studenta / T. H. Veretenko // Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Seriiïa «Pedahohichni nauky». – 2011. – № 1(14). – S. 14–17.
3. Kucher A. V. Formuvannia vmin profesiïnoho spilkuvannia studentiv ahroekonomichnoho profilïu / A.V. Kucher // Vyshcha shkola. – 2016. – № 6. – S. 97–107.
4. Lokarieva H. V. Problemy formuvannia profesiïnoho spilkuvannia maibutnikh aktoriv / H. V. Lokarieva, N. V. Stadnichenko // Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Seriiïa «Pedahohichni nauky». – 2012. – № 2(18). – S. 127–131.

Андреев В. А. Педагогическое общение как взаимодействие преподавателей колледжа

В статье раскрыты сущность и значимость понятий «общение», «педагогическое общение». Показан механизм функционирования педагогического общения преподавателей колледжа. Раскрыты этапы и признаки педагогического общения. Рассмотрены стратегии и тактика взаимодействия преподавателей колледжа.

Педагогическое общение – это особое общение, специфика которого обусловлена различными социально-ролевыми и функциональными позициями субъектов этого общения. Способность к общению всегда считалась важнейшим человеческим качеством, тем более для преподавателя. Педагогическое общение – это, прежде всего, коммуникация – передача информации, обмен информацией между участниками педагогического процесса. Социальная сущность педагогического общения преподавателей колледжа выявляется в его содержании, функциях, видах, формах, способах и мотивах. Общение с людьми – это одновременно и наука, и искусство. Исследования в области педагогики показывают, что значительная часть педагогических трудностей обусловлена не столько недостатками научной и методической подготовки преподавателей, сколько деформацией сферы педагогического общения. Важными компонентами грамотного общения являются естественные способности, личный опыт и образование человека.

Ключевые слова: *общение, педагогическое общение, этапы общения, признаки педагогического общения, взаимодействие.*

Andreev V. O. Pedagogical communication as the interaction of the teachers of the college

The article reveals the essence and significance of the concepts of “communication”, “pedagogical communication”. The mechanism of pedagogical communication of college teachers is shown. Stages and signs of pedagogical communication are revealed. Strategies and tactics of interaction of college teachers are considered.

Pedagogical communication is a special communication, the specificity of which is determined by various social-role and functional positions of subjects of this communication. Ability to communicate has always been considered the most important human quality, especially for the teacher: Pedagogical communication is, first and foremost, communication – the transfer of information, the exchange of information between participants in the pedagogical process. The social essence of pedagogical communication of college teachers is revealed in its content, functions, types, forms, methods and motives. Communicating with people is at one and the same time nauka, and art. Studies in the field of pedagogy show that a significant part of pedagogical difficulties is due not so much to the disadvantages of scientific and methodological training of teachers as the deformation of the sphere of pedagogical communication. Important components of literate communication are natural abilities, personal experience and the formation of a person.

Key words: *communication, pedagogical communication, stages of communication, signs of pedagogical communication, interaction.*